

Klinika adiktologie

1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice

Univerzita Karlova v Praze

Nejstarší vybrané ústavy a ústavní léčebné programy léčby závislosti na alkoholu před 2. světovou válkou

Jaroslav Šejvl

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

AT Konference; 4. května 2016

Základní východiska

- Benjamin Rush (1784 první definice pijáctví; r. 1804 o potřebě protialkoholních léčeben); v r. 1887 v USA již 50 protialkoholních zařízení.
- Magnus Huss (1849) – definice alkoholismu.
- Švýcarsko (1855): první ústav v Pilgerhutte u Basileje; následně Curych (Ellikon) / Anglie (1883).

Dekreta Břetislavova (1039)

- "Ten, kdo by krčmu, jež jest kořenem všeho zlého, odkud pocházejí krádeže, vraždy, smilství a ostatní nepravosti, zřídil, i ten, kdo by zřízenou koupil-," biskup Šebíř dodal: "budiž klet!" A kníže: "Který krčmář by byl postižen jako rušitel tohoto ustanovení, buď uprostřed tržiště ke kůlu přivázán, mrskán tak, až biřic umdlí, a na hlavě oholen; jmění mu však nebudiž zabaveno, nýbrž toliko pití na zem vylito, aby se nikdo prokletým douškem neposkvrnil. **Pijáci však, budou-li přistiženi, nevyjdou z vězení dříve, dokud každý do důchodu knížecího nesloží tři sta peněz.**" Biskup Šebíř pravil: "Co kníže rozhodl, to naše moc potvrzuje."

Dva hlavní písemné zdroje

- Kořalečnj mor, aneb, Kratochwilné poučenj, proč a gak se člowěk pitj kořalky warowati má (Zschokke, H., 1840).
- Zpráva zemského výboru království Českého o zemských ústavech humanitních a o stavu veřejného zdraví: IV. zpráva o rozšíření moru kořalečního v království Českém, jakož i o prostředcích proti opilství (1901).

Zemský výbor

- K vyjádření vyzvalo zemský výbor 191 z 212 okresních výborů.
- Rozsah alkoholismu v jednotlivých okresech.
- Přehledná statistika za r.: 1897 až 1899, a to včetně počtu vyléčených a zemřelých.
- Rozdělení dle profesí: dělníci / horníci a hutníci / řemeslníci / pomocníci / průmyslníci / vojsko / stráž / duchovní / učitelé / domácí služebnictvo / almužníci / lékaři / úředníci / osoby neurčité živnosti / ...

Příčiny alkoholismu (1901)

- „Zneužití lihovin / dědičná zátěž / úrazy hlavy / afekty / zmoženost nouzí / choroby horečnaté / různé úrazy mimo hlavu / neurosy / anaemia / výstřednosti pohlavní / příjice / choroby mozkové / marasmus senilní /“

Prosazování legislativy

- „V říši německé vyšel dne 1. ledna 1900 nový občanský zákon pro celou říši v platnost s důležitými zákonnými ustanoveními proti pijáctví“ (s. 52).
- „Též v Rakousku byla již od roku 1891 osnova zákona ku zamezení opilství říšské radě podána, k jejímuž vyřízení však nedošlo“ (s. 52).

Spolek abstinentů

- Brno, 1900.
- Cíl: poučování o škodlivých a zhoubných následcích alkoholu.
- Nabádání k úplné zdrženlivosti a potírání alkoholismu.

Zemský výbor (1901)

- „Uznává-li se nutnost neb vhodnost ošetřovati pijáky v ústavech zvláštních, jest nejdříve zapotřebí, aby zákonem stanoveno bylo , za jakých okolností může alkoholik zbaven býti svobody donucen ke vstupu do isolační léčby, ... K tomu účelu by pak budování zvláštních asylů pro pijáky s přísným domácím řádem, přísnou disciplínou a nucenou prací bylo nevyhnutelné, ...“ (s. 53).

Inspirace pro vznik léčebny

- 19. století – Křížové spolky (Německo).
- V r. 1896 vzniká v Čechách (abstinentní z řad katolické církve; Bedřich Koňářík).
- Inspirace: Německé země, Švýcarsko, Švédsko a Norsko.
- Petice ke zřízení léčebny pro alkoholiky (pijáky) – založeno ad acta.

Zemský spolek proti alkoholismu

- 28. května 1905 – Měšťanská beseda (Vladislavova ul.; prof. Kabrhel).
- V roce 1908 – transformace na Československý abstinenční svaz
- Brno (1910) – poradna pro závislé na alkoholu.

Přípravná fáze

- Prostějov (1910, Konařík - Bečvan): „Křížový spolek pro zřízení a udržování léčebny pro alkoholiky na Moravě“
- Zásady: abstinence a střídmost.
- Donátoři: arcibiskup Bauer, bří Wichterlovi, hrabě Seilern, ...

Velké Kunčice (Blažková et. al., 2012).

- Velké Kunčice / Kunčice pod Ondřejníkem
- Nákup budovy + její adaptace + pozemek 40 ha ~ 120 tisíc korun.
- Původně hostinec; léčebna v Parmovicích (Jan Parma).
- Provoz zahájen v r. (1909) 1911 – Ellikon (podle švýcarského vzoru; Curych 1888).
- Pouze pro muže.

- Kapacita: 20 lůžek.
- Zaměření na pracovní terapii; pohyb na čerstvém vzduchu, vzájemná podpora, modlitba.
- Délka léčebného procesu: 6 až 12 měsíců; bez náboženských předsudků (otevřenost); spoluhrazení léčby podle sociálního postavení.

Úhrada a zánik (Janíček, 2013; Šrubař, 2000).

- Léčba hrazena Bratrskou pokladnou.
- Úhrada: podle sociálního postavení (60,- až 150,- Korun).
- V roce 1913 navštívil T. G. Masaryk.
- Léčebné zařízení zaniká v r. 1914 (1916).
- Důvod: vypuknutí 1. světové války.
- Pacienti narukovali.

Tuchlov na Teplicku

- Založen na základě aktivit Československého abstinčního svazu.
- Lovecký zámek, kapacita 30 lůžek, cena 500.000,- Kčs.
- Léčba: převýchova k abstinenci; ergoterapie, hydroterapie a masáže (Skála, 1957), biblioterapie.
- Vedoucím pracovníkem: Bedřich Konařík – Bečvan.
- Zahájení činnosti 1. 11. 1923.

- Hrazena pacienty.
- Cena 30,- Kč / den.
- V případě neschopnosti úhrady pacientem – rodina / příspěvek od červeného kříže.

Abstinentní penzionát zámek Tuchlov

- „Tělesná práce jest nutná, neboť po krátké slabosti se dostavuje značná tělesná zdatnost, jež zrovna po zaměstnání volá. Radost z vykonaného díla má velkou pedagogickou cenu. Život bez účelné práce přiváděl by chovance na scestí, sváděl by k porušování domácího řádu, k nespokojenosti, a záhy by se vytvořilo nesnesitelné ovzduší“ (Konařík, 1922).

- Být spíše domovem než vězením: „ústav s lékařským dozorem a vedením, ale bez charakteru sanatoria, více jako domovina, útulek na širokém ovšem podkladě, v krajině romantické, zdravé, daleko od hlučných měst a všeho, co bylo na závadu ústavu určeného pro všechny vrstvy a národnosti“ (Konařík, 1922).

A co ženy?

- Dva pokusy o možnosti léčby žen.
- První a druhý pokus; počátek hodů zařízení a následně r. 1937.
- 1939 – konec činnosti.

Bedřich Bečvan – Konařík

- * 13. dubna 1878 – † 22. února 1944
- Spisovatel a kněz / vystudoval bohosloví v Olomouci.
- Kunčice (1909 až 1916).
- V r. 1922 odchází na odpočinek; poradce v protialkoholním referátu MZ).
- V r. 1924 jmenován ředitelem abstinenční léčebny v Tuchlově u Teplic –Šanova.

Istebná nad Oravou (Kraus, 2015)

- Vznik po uzavření Tuchlova (2. 11. 1937).
- Dotace – zemský prezident Jozef Ország.
- Ideální podmínky – „bez výčepu a krčmy“ (zrušeno k 555-tému výročí založení obce).
- V dolině, s řekou Oravou, v přírodě, bez elektřiny, bez tekoucí vody a ústředního topení (Kraus, 2015).
- Cena nižší o 2,- Kč.

- Hydroterapie.
- Pracovní terapie.
- Psychoterapie.
- Ukončení činnosti

Použitá literatura

- Dekreta Břetislavova; staženo z: http://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm; dne 2. května 2016.
- Zpráva zemského výboru království Českého o zemských ústavech humanitních a o stavu veřejného zdravotnictví v království Českém: IV. zpráva o rozšíření moru kořalečného v království Českém, jakož i o prostředcích proti opilství (1901). Praha.
- Skála, J. (1957). *Alkoholismus*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství.
- Kraus, E. (2015). Liečenie Alkoholizmu v abstinentnej liečebni v Inštebnej nad Oravou, *Alkoholizmus a drogové závislosti (50)*, 1, s. 27 – 32.
- Blažková, E., Šrubař, Z., Folprecht, J., Jezerský, J., Andrlé, P., Hrubíš, P. et al. (2012). *Dopis pantátovi Pustkovi*. Bruntál: Moravská expedice.
- Šrubař, Z. (2000). Zakladatel ústavu pátek Bedřich Konařík. *Obecní noviny*, s. 14 – 17; dostupné na www.beatrix.cz/download/periodika/KunciceON-06-2000.pdf.
- Janíček, J. (2013). *Československý abstinentní svaz v kontextu českého a slovenského abstinentního hnutí 1. poloviny 20. století*. Brno: MUNI, FF., historický ústav.

Konec

Děkuji za pozornost